

DET EGENTLIGE INDHOLD

Søren Krarup:

Det moderne sammenbrud
214, s., Gyldendal 1984.

Jeg kan levende se ham for mig, denne pastor Krarup fra Seem. Hvordan han i de råkølde vintermåneder sidder lunt inden døre lørdag eftermiddag og hygger sig med at forberede søndagens prædiken. Om sommeren står vinduet på klem og hans arbejdsværelse med de mange pænt ordnede bøger fyldes med en sødligt bedøvende duft af blomster og nyslået græs. Og han hygger sig rigtig med sin prædiken. Ind imellem ser han ud ad vinduet - ud i verden. Og hans blik formørkes en kort stund.

Han stirrer tankefuldt frem for sig og fyldes med bekymring. Medens andre ser sportslørdag i fjernen og håber på en 13'er eller er ude at luften hunden og ungerne eller har åbnet den fjerde reparationsbajer efter gårdsdagens abefest, så sidder Søren Krarup i sit arbejdsværelse og stirrer bekymret frem for sig.

Søren Krarup er bekymret. - På egne vegne? Nej, Gud bevares. - På menneskehedens vegne? Nej heller ikke rigtigt Snarere tværtimod. Han er mest af alt bekymret over dem, der bekymrer sig på menneskehedens vegne. De er farlige, mener han. Og dem er der en del af, og de befinder sig mange forskellige steder: "Pæne københavnske professorer omgås ganske vist ikke med tanker om at likvidere de reaktionære og uvidenskabelige i Gulag-lejre. De vil jo bare fremme udviklingen og fremskridtet. Men en problemstillings konsekvenser ændres ikke af pæn overfladiskhed, for den sætter sig igennem i henhold til sit egentlige indhold." (s. 134) "... sit egentlige indhold", læser man. Jaså.

I dette tilfælde var det historieforskeren Kristian Erslev, "kildekritikkens fader", der måtte holde for i Søren Krarups netop udkomne bog "Det moderne sammenbrud". Men Erslev deler skæbne med mange andre. Enten fordi de erstatter den moralske ansvarlighed og kristne gudstro med en "kølig distanceret videnskabelighed" - eller fordi de "taler varmt" om fremskridt og frihed.

Det er ikke let at undgå den krarupske spørreild. Den fejer i grusomme salver hen over den ideologiske slagmark. Kølig eller varm, distanceret ligegyldighed eller engageret kamp for fremskridt - det krarupske minefelt kræver en behændig slalomteknik. Man må ned på alle fire og mave sig frem for overhovedet at have en chande.

Søren Krarup har altså skrevet endnu en bog. Efterhånden er det blevet til ikke så få. Næsten en om året i mere end en halv snes år. Om det ene og det andet. Men alligevel altid om det samme. Denne gang er bogen tilmed skrevet med en vis salesmansagtig fornemmelse for årstal og timing: det moderne sammenbrud flankeres af den franske revolution ((1789) og Orwells 1984. Jovist, han kender sin besøgstid.

Fremstillingen former sig som en åndshistorisk anlagt bredside mod det modernitetsprojekt, der historisk blev indledt med de omsigribende civiliserings- eller rationaliseringsprocesser (Weber) i det 18. århundrede. De individuelle og kollektive frisættelsesprocesser, der har fundet sted i sammenhæng med udviklingen af det moderne samfund, er slet og ret det rene djævelskab. Siden 1789 er det gået ned ad bakke med alting. Menneskene har i hobetæl vendt Gud ryggen, kunsten er blevet dekadent og sygeligt effektivsøgende, den ophøjede viden-

skabelighed optræder som den kyniske humanismes foretrukne legitimationsform, samfundet, moralen og familieinstitutionen er inde i en fremadskridende opløsningsproces, der ideologisk understøtter sig med etiketten frigørelse. Den moderne historie er en forfaldshistorie. En langstrakt sammenbrudsproces. Så er det fastslået!

Hvis jeg skal være helt ærlig over for mig selv og læseren, må jeg indrømme, at jeg ind imellem godt kan blive ret så fascineret af at læse Søren Krarup. Han kan godt få mig turned på. Jeg tror det hænger sammen med, at han ikke bare er reaktionær, men at han er reaktionær i gennemført forstand og for fuld udblæsning. Man ved praktisk taget altid, hvor man har ham: helt derude til højre. I den forstand er han en ubornert reaktionær. Her er ingen slinger i valsen, ingen opblødnings eller anvendelse af ideologisk lydpotte af hensyn til et mere soft politikenlæserpublikum. Og slet ikke noget forsøg på at understøtte sig med revolutionære geberder og attituder i stil med "i virkeligheden er jeg den sande progressive" a la Henrik Stangerup. Søren Krarup er virkelig en sand reaktionær uden allehånde omsvøb og forbehold. For ham er fremskridtet virkelig et tilbageskridt. Derfor findes der kun én vej frem: vejen tilbage. Tilbage til den gamle verden, der endnu hang på sine hængsler, til de faste forankringer i værdier som Gud, konge (til nød dronning), fædreland, familien, et samfund præget af lov og orden og et forsvarsvilligt folk.

Fjenderne er alle, der på den ene eller anden måde har bidraget til at forstyrre denne gamle verden. De intellektuelle, alle projektørerne, verdensforbedrerne - dem, der således er begyndt at pille ved verden. De har bannet vejen for den omsiggribende gudløshed ved at udskifte gudstroen med den forfængelige tro

på mennesket. De har ikke forstået, at mennesket er og bliver en synder, der altid kommer til kort over for den guddommelige fordring at elske næsten. Begynder menneskene selv at ville optræde som historiens rorgænger, lurer de ideologiske faldgruber, barbariet, Gulag lige om hjørnet. Som om retfærdighed var et begreb, der tilhørte menneskene. Ved at lade retfærdighed være en menneskesag sætter man Vorherre på porten. Hvor troen går ud, går overtroen ind, som et af hans valgsprog lyder. Man udskifter kristendommen, troen på at mennesket hører Gud til, med humanismen, overtroen på mennesket.

Humanist. Det er noget nær det værste man kan være i pastor Krarups øjne. Være skældsord findes ikke. At være humanist er at bekende sig til det sande hedskab og fordærv. Når mennesket vender sig bort fra Gud demoniseres det. Det patenterer retfærdigheden, fornægter sit ansvar og bliver tyrannisk i forfølgelsen af sine egne helliggjorte hensigter.

Krarup nærer en utroligt indædt og idiosynkratisk mistillid til det blot menneskelige. Helt modsat f. eks. Grundtvig, som han da også kun kan acceptere så længe han nærmest havde den samme opfattelse som Søren Krarup selv på dette punkt. Den Grundtvig, der i 1832 gør den mageløse opdagelse, at menneskelivet er noget i sig selv, får derimod fingeren. Og det samme gør forresten Hegel, Marx, figurerne omkring det moderne gennembrud (først og fremmest naturligvis Georg Brandes), Kristian Erslev, den kulturradikale tradition, Thomas Bredsdorff, Elias Bredsdorff, Otto Gelsted, Gunnar og Alva Myrdal, samt selvfølgelig studenteroprørerne.

Som polemiker hører Søren Krarup som bekendt ikke ligefrem til de nansomme. Heller ikke her er der nogen slinger i valsen. På sin efterhånden velkendte bedreviden-

de duksemaner tager han de forskellige personer ved vingebeinet og ekspederer dem gesvindt hen i historiens skammekrog. Undertiden, f.eks. i behandlingen af Brandes og de kulturradikale er han utrolig plat. Men selv her kan man ikke frakende ham en temmelig udviklet evne til at præstere sceniske optrin af en ganske høj fascinationsværdi. Ind imellem kan han ligefrem være underholdende netop i sin hæmningsløse demagogi. Det er polemik dette her. Og Søren Krarup bærer ikke. Han er en mand, der ved, hvad han vil.

Kritisk betragtet fremstår hans fremstilling som et sandt orgie i kildemanipulation og suggestiv historieskrivning. Gad egentlig vide, hvad Erslev ville have stillet op med et så frodigt udviklet talent for ikke at lade sig distrahere af fordringen om uddybende studier. Gang på gang præsenteres læseren for nogle voldsomt eksalterede generaliseringer på baggrund af det spinklest tænkelige materiale: *sådan* var den franske revolution, *sådan* er historiens mening, *sådan* er kulturradikalismen, Dostojevski har "forstået det hele" - i modsætning til Brandes ... osv.

Søren Kierkegaard indtager en frem-skudt placering i Krarups åndshistoriske fremstilling. Ved siden af Dostojevski er han en af de få positive helte i det krarupske persongalleri. Men skulle man i den forbindelse nære betæneligheder ved Søren Krarups temmelig egen-sindige anvendelse af ham, bliver man ca. 30 sider inde i bogen sat på plads med følgende nakkedrag: "Forrige kapitels tolkning af Kierkegaard som den revolutionære og totalitære humanismes ærkefejende og lidenskabelige kritiker vil af de fleste teologiske docenter således blive anset for vildledende eller konstrueret, og så er forholdet dog i al sin enkelhed, at den er rigtig" (32). Kan I så sidde ordentligt og høre efter!

Alt dette betyder på den anden side ikke, at der ikke ind imellem

kan være noget om snakken hos Søren Krarup. Ellers ville han vel også være aldeles uinteressant, hvad han efter min mening ikke er. Tværtimod, han er såmænd temmelig interessant. Der hersker et vist dialektisk forhold mellem løgn og sandhed. Løgneren kan ikke trives uden i det mindste partielt at abonnere på en form for sandhed. Af og til er hans karakteristikker ikke uden snert, også selv om de fremstår som grandioست overeksponerede. De kan faktisk godt fungere som et effektivt syrebad f.eks. over for et alt for moderigtigt og fløjsrøvsagt kulturradikalt frisind. Ikke fordi der i sig selv skulle være noget galt med frisind som sådan, men fordi man ofte kan få en fornemmelse af, at det halvvejs ligner en løgn og først og fremmest er kautioneret af den omstændighed, at det jo ikke altid behøver koste så meget at have de rigtige meninger, at være så allerhelvedes åben og tolerant. Især på andres vegne.

Det er disse skal vi sige 10 pro-cents nødvendige relativiseringer af de tingsliggjorte progressive selvforståelsesformer, der giver reaktionære som Søren Krarup en reel basis for artikulationen af et dialektisk memento i forhold til en inautentisk og måske tyrannisk selvretfærdighed. Men karakteristisk er det også for Søren Krarup, at den form for relativisering ikke synes at have nogen synderlig gennemslagskraft i forhold til hans eget projekt. Han ser måske splinten i andres øjne. Men hvad med bjælken i hans eget? Er der noget der er fremmed for Søren Krarup, så er det evnen til selvrelativering. Han kan ganske vist være morsom og underholdende, men altid på andres bekostning. Hans stil er båret af en spids og kold studentikos sarkasme. En varm og bevægende humor vil man lede forgæves efter hos ham. Det evner han ikke, for humor forudsætter en ironisk forståelse af, at man ikke selv er midtpunkt i denne verden. - Også

Søren Krarups position har sin berettigelse som en brik i en højere kontekst. Men unægtelig af en anden betydning end den han selv tillægger sig. For hvor er Søren Krarup egentlig selv henne i dette spil? Hvor taler han selv fra?

Svar: Fra præstegården i Seem, hvor han lørdag eftermiddag sidder og hygger sig med sin prædiken, medens han bekymret stirrer frem for sig. Ud af vinduet. Ud i verden. Bekymret over de mennesker, der bekymrer sig om verden.

Jørgen Carlsen

DEN MODERNE VERDENS MULIGHEDER

Jørgen Carlsen, Hans-Jørgen Schanz, Lars-Henrik Schmidt, Hans Jørgen Thomsen: *Karl Marx og den moderne verden*, 212 s., Gyldendal 1984.

I betragtning af den udbredelse og intensitet hvormed Marx og marxismen er blevet studeret og diskuteret siden slutningen af 60'erne, er det egentlig forbavsende, at der først nu foreligger en Marx-monografi, som forsøger at formidle og sammefatte resultaterne af dette omfattende arbejde. Til gengæld er det lykkedes ganske godt. Bogen giver et solidt og sammenhængende overblik over den mængde af problematikker og positioner, som udspiller sig i Marx's teoretiske arbejder, og fremstillingen er relativt lettilgængelig, selv om den ikke alle steder lever op til den temmelig populariserende stil, der lægges ud med i starten.

Bogens fire forfattere har baggrund i Kapitallogikken og dens udløber, Den Jyske Behovsfilosofi. Denne retning repræsenterer selvfølgelig en fortolkning eller et reaktualiseringsforsøg blandt andre, men er samtidig den form for nyere marxisme, som mest indgående har forsøgt at formidle Marx's egne problematikker i overensstemmelse med hans selvforståelse. Og bogen her holder sig netop til Marx selv, hans forudsætninger, og teoretiske udvikling. Det gør således fremstillingen overskuelig, at den ikke er distraheret eksplicit af diskussion og polemik med diverse marxistiske positioners aktuelle repræsentanter og kritikere. På den anden side kan man godt savne en problematisering af de marx'ske positioner, som går videre end den eksplicite eller implicitte selvkritik, som Marx foretager i løbet af sin udvikling. Og bogens titel må ikke forlede til at tro, at den indeholder nogen større diskussion af Marx's aktuali-